

WINTERTELLING WATERVOGELS 1984 EN 1986

Edward Soldaat

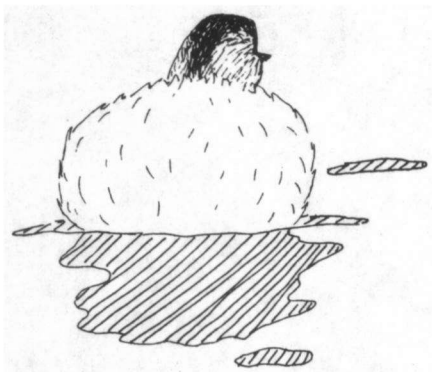
Inleiding

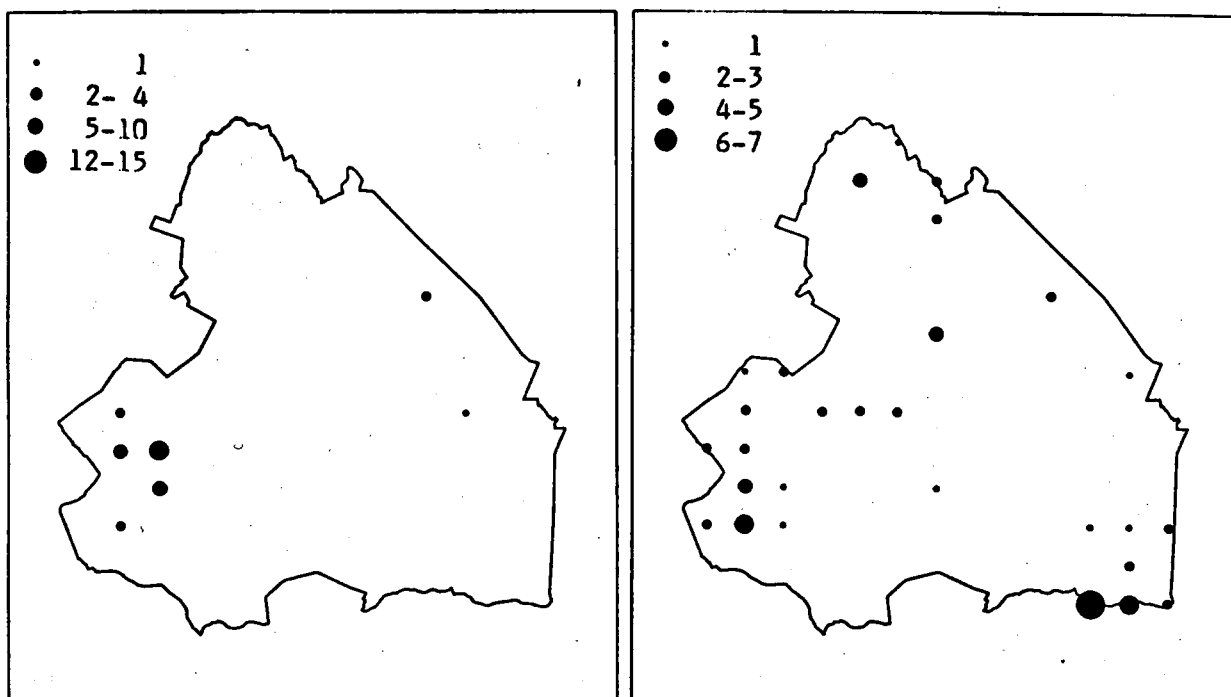
Een groot verschil in weersomstandigheden laat grote verschillen zien in aantallen watervogels. In januari 1984 was het weer zacht en was er veel open water. Januari 1986 daarentegen kenmerkte zich door barre kou en veel ijs. De meeste zwanen, zwemeenden, duikeenden, futen en de ralachtigen vonden het hier klaarblijkelijk niet leuk in 1986 want de aantallen waren aanmerkelijk lager. Andere soorten, met name ganzen vonden in Drenthe kennelijk een toevluchtsoord, want nog nooit waren de aantallen van enkele soorten zo hoog. De Rietgans in het bijzonder brak alle records.

Waargenomen soorten

Dodaars *Tachybaptus ruficollis*

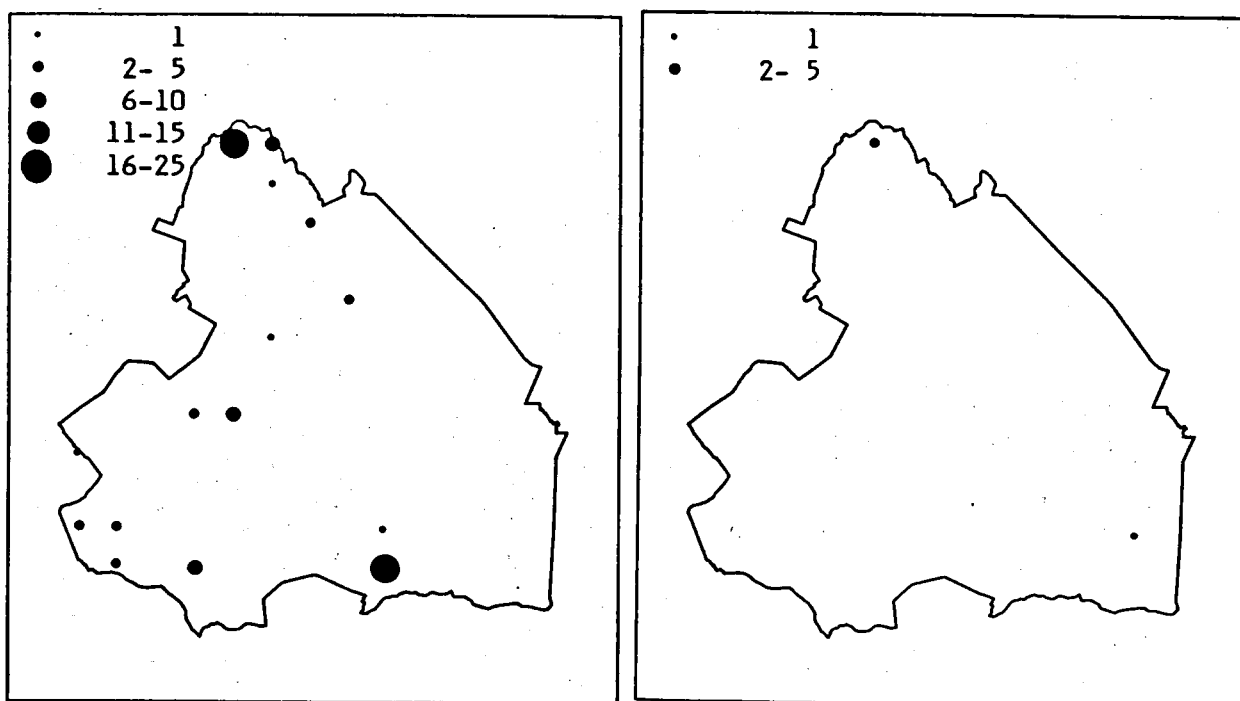
Het aantal Dodaarzen in januari 1984 bedroeg 139; het hoogste aantal tot nu toe dat tijdens een wintertelling werd vastgesteld. Evenals in voorgaande jaren werden ze vooral gezien in kanalen, vaarten, wijken, diepjes, beken enzovoorts. Drie zaten er in een zandwinplas. In januari 1986, toen het meeste water bevroren was werden nog 25 Dodaarzen in Drenthe geteld.

Fuut *Podiceps christatus*

In januari 1984 werden er in totaal 68 Futen geteld. Dit is een vrij groot aantal voor Drenthe. Normaal varieert het aantal in zachte winters tussen tien en veertig. Er werden er 54 (82,4%) op de grotere wateroppervlakten, zoals zandwinplassen en meren, waargenomen. De overige twaalf bevonden zich in vaarten, kanalen en vennen. In 1986 werden slechts zes exemplaren waargenomen in onze provincie.

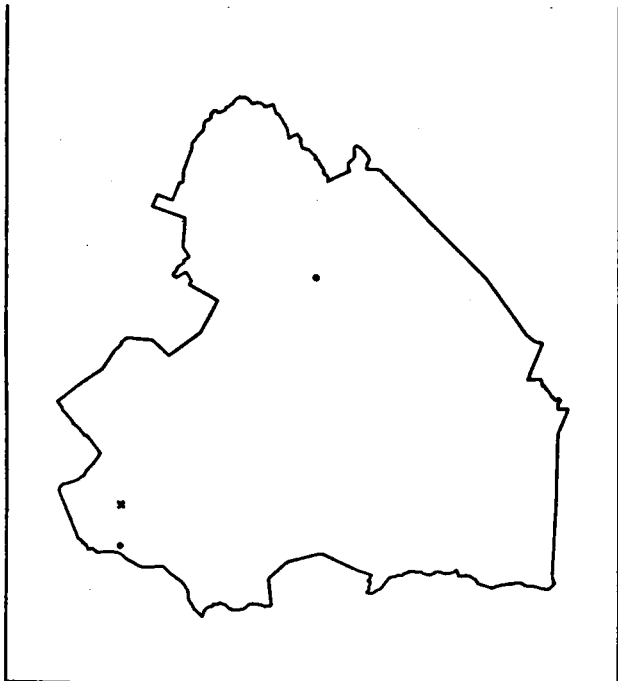

Kuifduiker *Podiceps auritus*

Deze soort heeft de status van dwaalgast in Drenthe. (Van Dijk & Van Os 1982). Tijdens de telling van 1984 telde men er één in een zandwinplas oostelijk van Meppel en één in een gekanaliseerde beek onder de rook van Assen.

Geoorde fuut *Podiceps nigricollis*

In een kanaal ten noorden van Meppel werd in 1984 één exemplaar waargenomen.

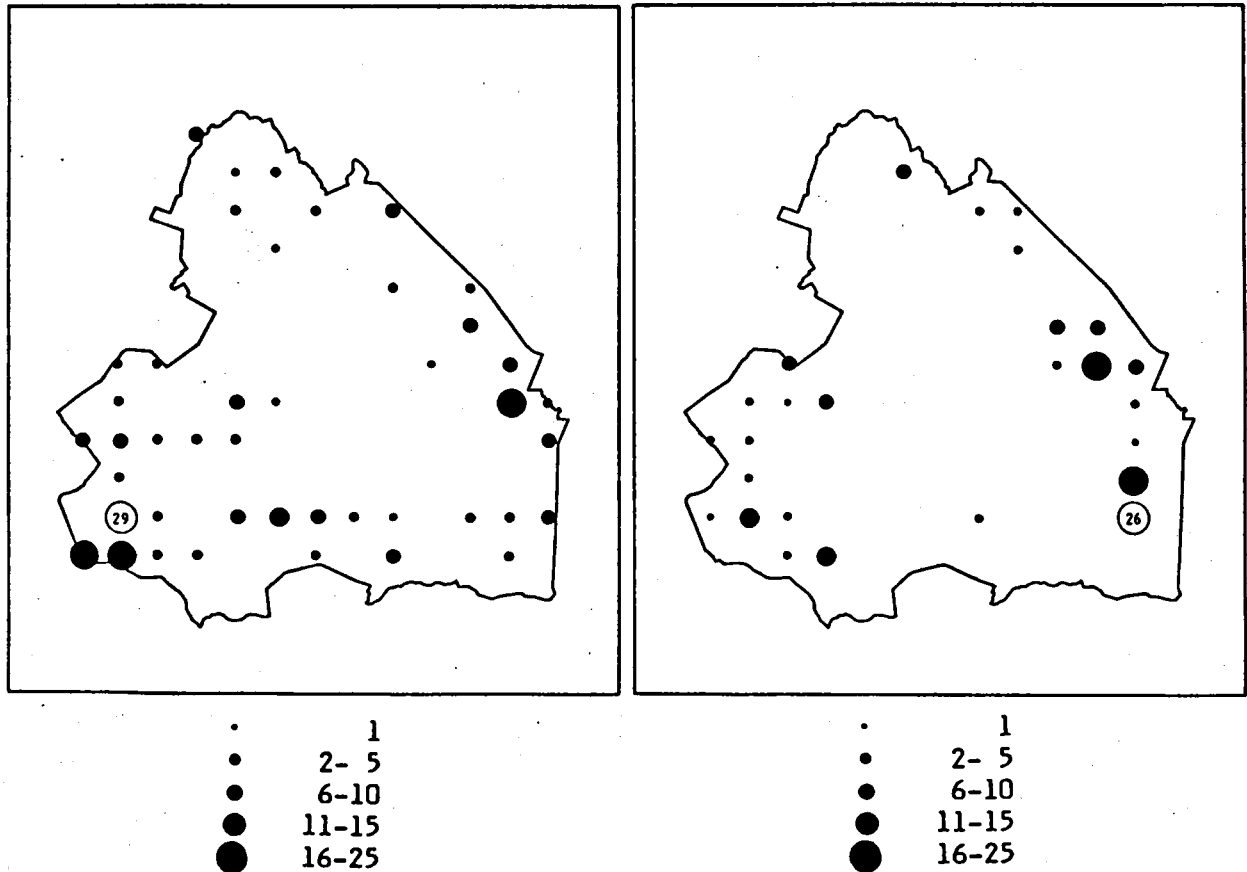
- Kuifduiker '84
- * Geoorde fuut '84

Aalscholver *Phalacrocorax carbo*

Deze soort wordt doorgaans weinig gezien tijdens de januari-tellingen. In 1986 vlogen er zes in westelijke richting over bij het Leekstermeer.

Knobbelzwaan *Cygnus olor*

De telresultaten van 1984 en 1986 bevestigen het eerder vastgestelde beeld (Van Dijk & Van Os 1982) dat het voor deze soort niet zo heel veel uitmaakt of een winter nu streng is of niet. In 1984 werden er in totaal 223 exemplaren gezien; 218 pleisterende vogels en vijf overvliegende. In vergelijking met oudere gegevens uit 1978 (Van Dijk & Van Os 1982) en 1983 (WAD 1985) toen er rond 160 werden geteld zijn de januaariaantallen toegenomen. De soort toont een duidelijke voorkeur voor de lagere delen van de provincie.

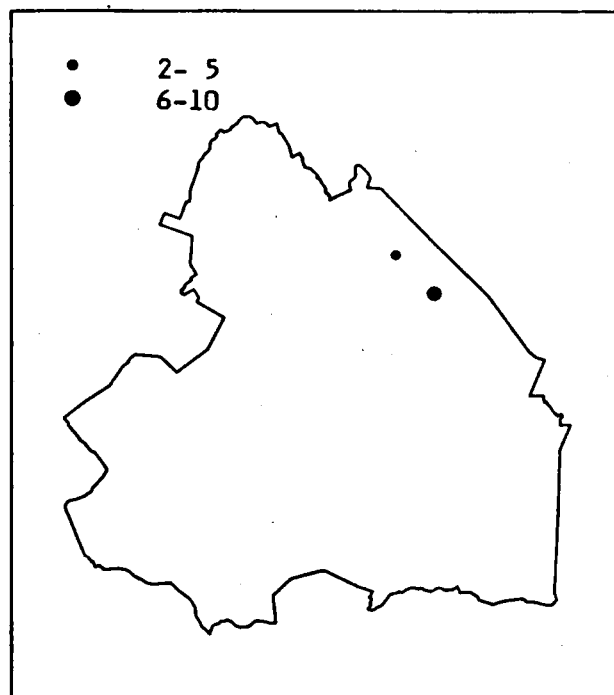
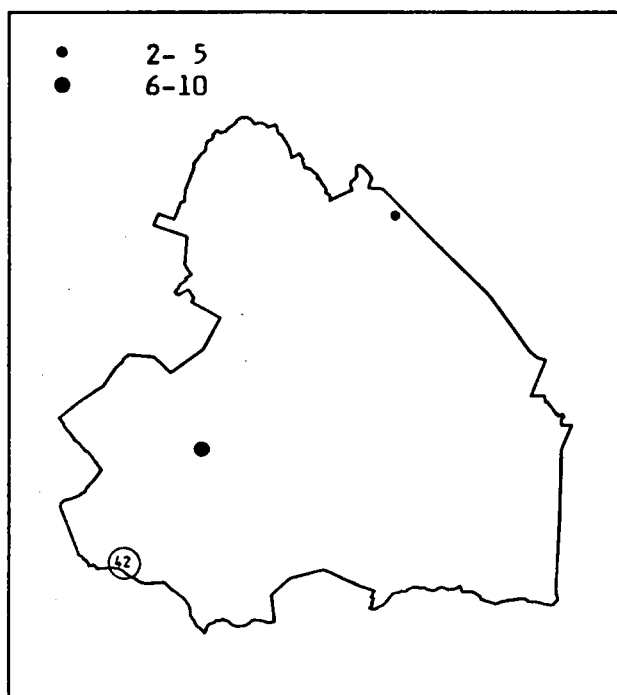

Kleine zwaan *Cygnus columbianus*

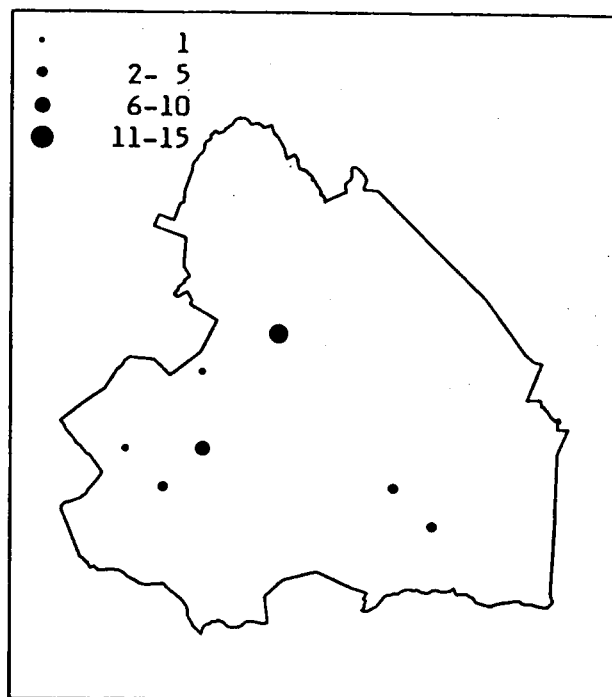
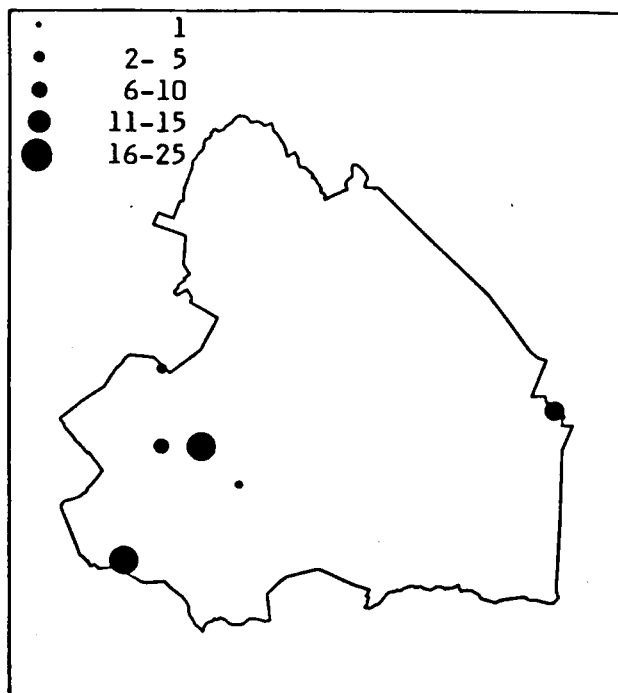
In 1984 werden 58 exemplaren geteld, tegen acht in januari 1986. Het grootste deel van de vogels in 1984 werd op de ondergelopen Reestoevers gezien. In 1986 ontbraken ze daar en werden de acht in het noordoosten van de provincie waargenomen.

Wilde zwaan *Cygnus cygnus*

In januari 1984 werden met 83 exemplaren aanmerkelijk meer Wilde zwanen gezien dan in het jaar daarvoor toen er slechts drie pleisterende vogels werden waargenomen. (WAD 1985) In januari 1986 waren er weer minder in de provincie; in totaal 30. In beide winters was de Wilde zwaan het sterkst vertegenwoordigd in Zuidwest Drenthe.

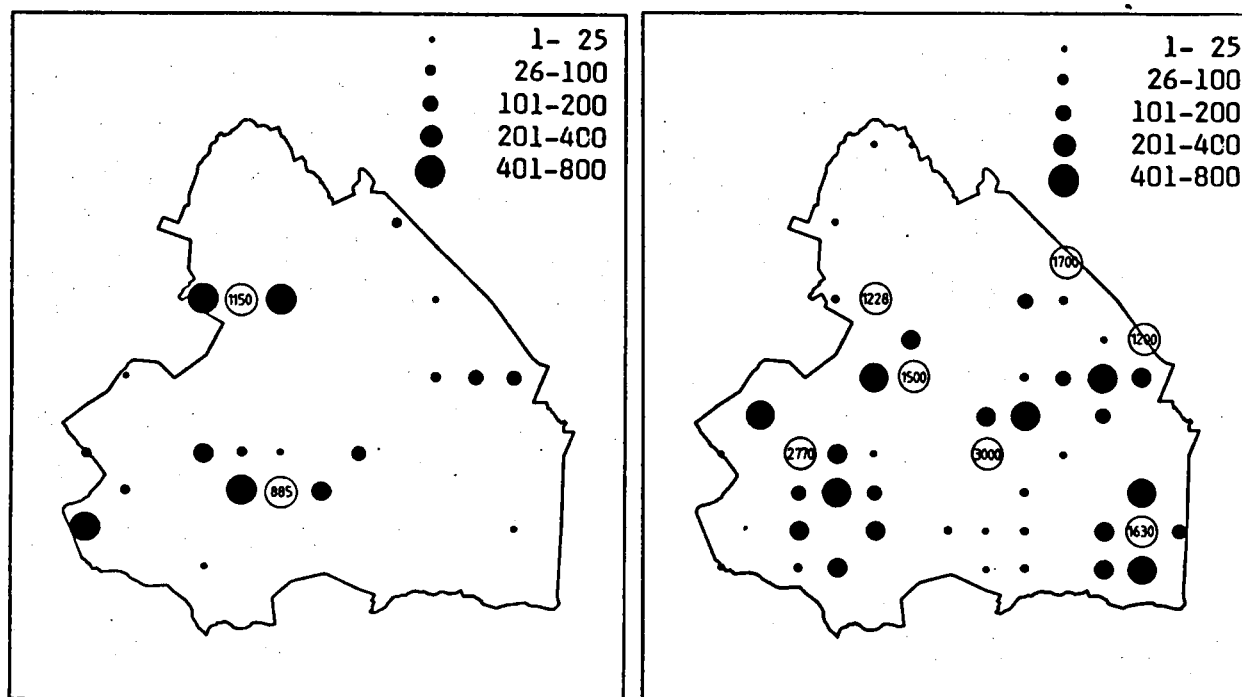
Kleine zwaan

Wilde zwaan

Rietgans *Anser fabalis*

In 1984 leverde de wintertelling een totaal aantal van 7602 Rietganzen op. Dit aantal komt in de buurt van de 6000 tot 7500 in de strenge winter van 78/79. (Van Dijk & Van Os 1982) In 1983 werden er heel wat minder gezien; toen telde men 3614 Rietganzen. (WAD 1985) In 1986 daarentegen werden er ongekende aantallen van deze soort in de provincie waargenomen. In totaal registreerde men 24262 exemplaren. Met name in het oostelijk deel van de provincie, waar de soort doorgaans onregelmatig versschijnt werden nu ook flinke aantallen waargenomen. Het grotere aantal dan in 1983 en 1984 bevestigt de eerder vastgestelde trend van een aantalstoename tijdens vorstperiodes. (Van Dijk & Van Os 1982) Hoewel er sinds 1970 wel sprake is van een toename van de Rietgans in ons land (van den Bergh 1985), met name van de *Rossicus*-ondersoort, is hiermee dit buitengewoon grote aantal niet verklaard. De reden moet waarschijnlijk gezocht worden in ongunstige omstandigheden in de overige overwinteringsgebieden. In 1986 zijn door enkele tellers de aanwezige ondersoorten vastgesteld. Eén groep van c. 500 vogels bevatte ongeveer 15% Taigarietganzen (*A. f. fabalis*). Zes andere onderzochte groepjes bevatten uitsluitend Toendrarietganzen (*A. f. rossicus*).

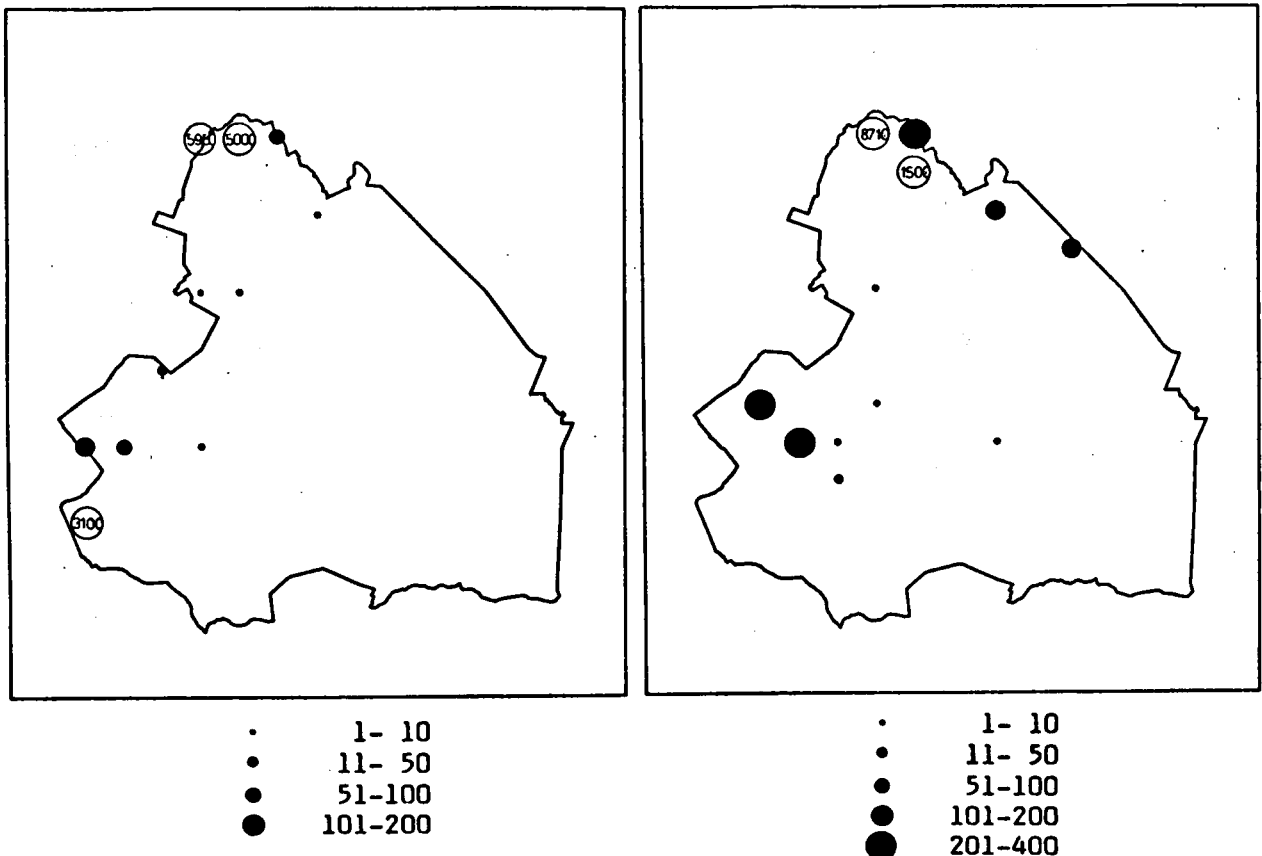

Kleine rietgans *Anser brachyrynchus*

De Kleine rietgans is een wintergast die in onze provincie niet bijster talrijk is. De aantallen zijn doorgaans klein tot vrij klein en worden hoofdzakelijk in het noorden van de provincie vastgesteld. (Van Dijk & Van Os 1982) De telling van 1983 bracht in het geheel geen exemplaren van deze soort aan het licht. (WAD 1985) In januari 1984 werd een groepje van zes op een akker pleisterende vogels gezien. In 1986 lag het aantal aanmerkelijk hoger en werden er 763 pleisterende vogels in midden-Drenthe waargenomen en zag men er 44 in verschillende richtingen overvliegen. Een totaal van 807 Kleine rietganzen is bijzonder hoog voor Drenthe en volgt dezelfde trend als de aantallen van de Rietgans.

Kolganzen *Anser albifrons*

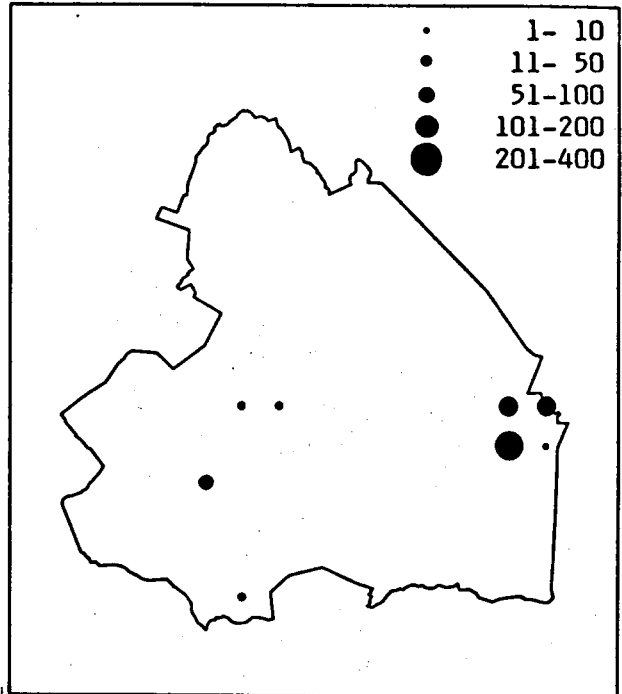
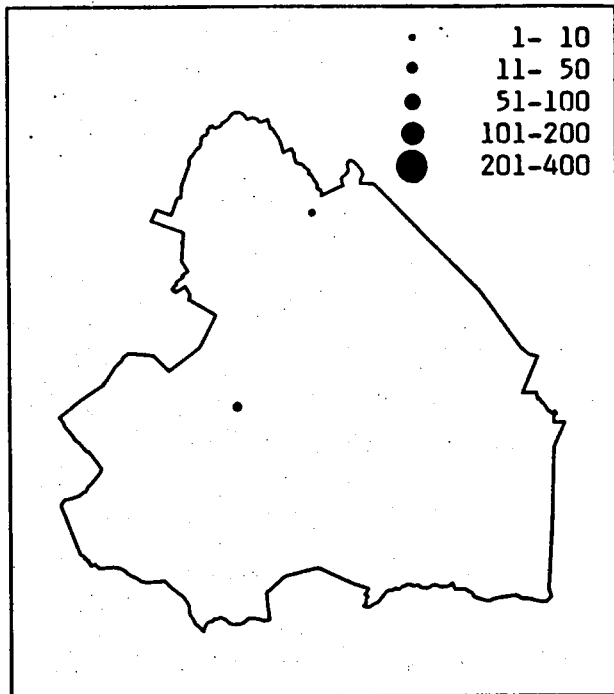
In zowel 1984 als in 1986 lieten de Kolganzen zich op de bekende plaatsen zien. Ook waren de aantallen vrij normaal. In 1984 14217 pleisterende en 1452 overvliegende vogels, totaal 15669. In 1986 zag men er

iets minder, maar toch altijd nog een totaal van 12241 exemplaren. Dit totaal is wellicht hoger dan normaal, omdat tijdens strenge vorstperiodes de aantallen Kolganzen flink kunnen dalen. (Van Dijk & Van Os 1982; Lebret et al. 1976) Ook hier zouden de omstandigheden in andere overwinteringsgebieden wel eens de oorzaak kunnen vormen van dit relatief hoge aantal.

Grauwe gang Anser anser

De januarioantallen van deze soort zijn doorgaans laag. De grootste aantallen ziet men doorgaans in de voorjaars-, herfst- en ruitrekperiodes. (Van Dijk & Van Os 1982) In 1984 nam men in totaal 100 vogels waar, waarvan er 56 overvlogen. De overige 44 werden op zandwinplassen gezien. In 1986 is ook deze soort talrijker dan normaal. Men telde 759 pleisterende en 376 overvliegende, een totaal van 1135 vogels. Dit is het hoogste vastgestelde januarioantal tot nu toe.

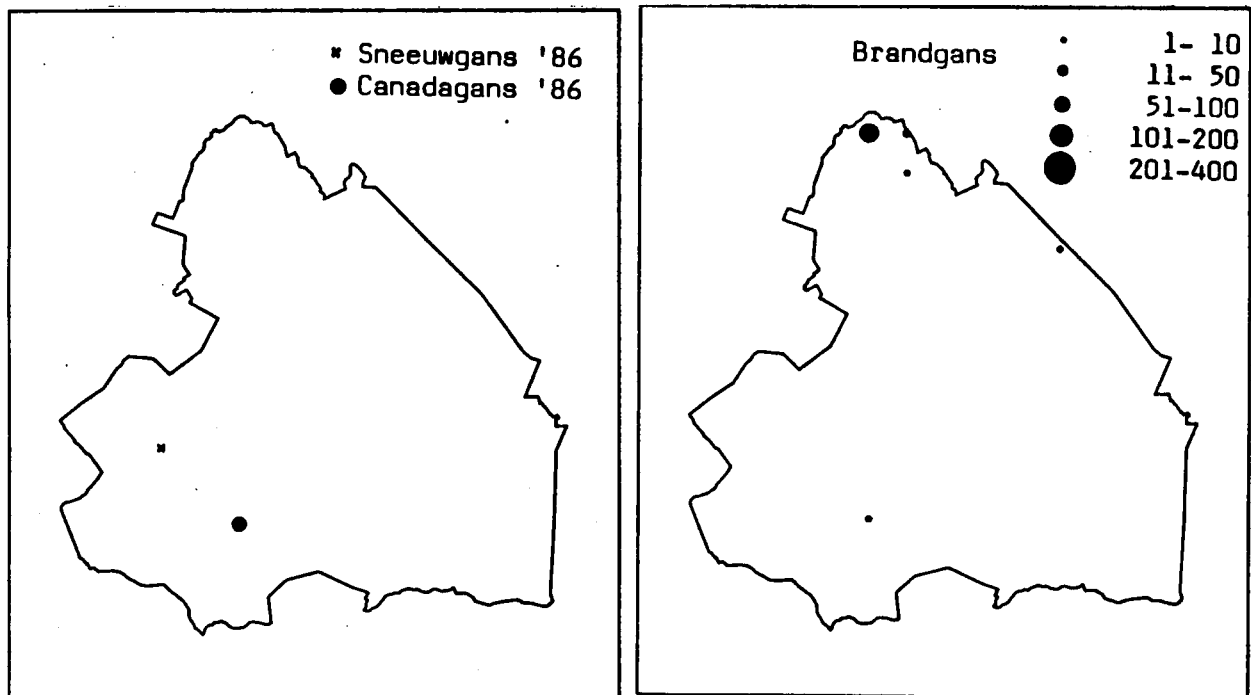

Sneeuwgans *Anser caerulescens*

Van deze dwaalgast hielden zich in januari 1986 drie exemplaren op op de slaap- en pleisterplaats van de Dwingeloose heide.

Canadagans *Branta canadensis*

Strengere winters drijven nog wel eens Canadagansen uit Scandinavië naar onze streken. In 1986 was dit het geval en werd tijdens de telling een groepje van negen waargenomen op een weiland bij Hoogeveen.

Brandgans *Branta leucopsis*

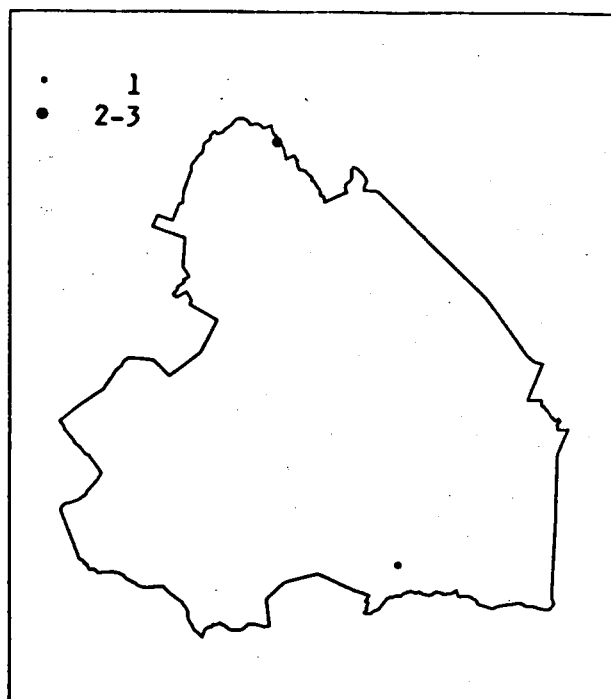
De Brandgans vertoeft in Drenthe veelal in het gezelschap van Kolganzen rond het Leekstermeer. De aantallen zijn doorgaans niet bijzonder hoog, zelden boven de 100. In 1984 was het totaal aantal dat werd waargenomen negen. In 1986 bevestigden de 135 (waaronder een mogelijke dubbeltelling van 50 exemplaren) dat de aantallen tijdens vorstperiodes kunnen oplopen. Hoewel de hoofdmacht zich ook nu in het noorden van de provincie ophield werd er een enkel exemplaar in de omgeving van Hoogeveen waargenomen.

Nijlgans *Alopochen aegyptiacus*

De Nijlgans staat te boek als dwaalgast in Drenthe. (Van Dijk & Van Os 1982) In 1984 werd er tijdens de telling één overvliegend exemplaar gesignaleerd onder de rook van Eelde.

Bergeend *Tadorna tadorna*

De koude van 1986 maakte Drenthe kennelijk tot een onaantrekkelijk gebied voor deze soort; er werd er geen één gezien. Tijdens zachte winters worden er doorgaans wel enkele in de provincie opgemerkt. (Van Dijk & Van Os 1982, WAD 1985) De telling in 1984 leverde dan ook drie exemplaren op; twee in het Frieseveen en een exemplaar bij het Ermerzand.

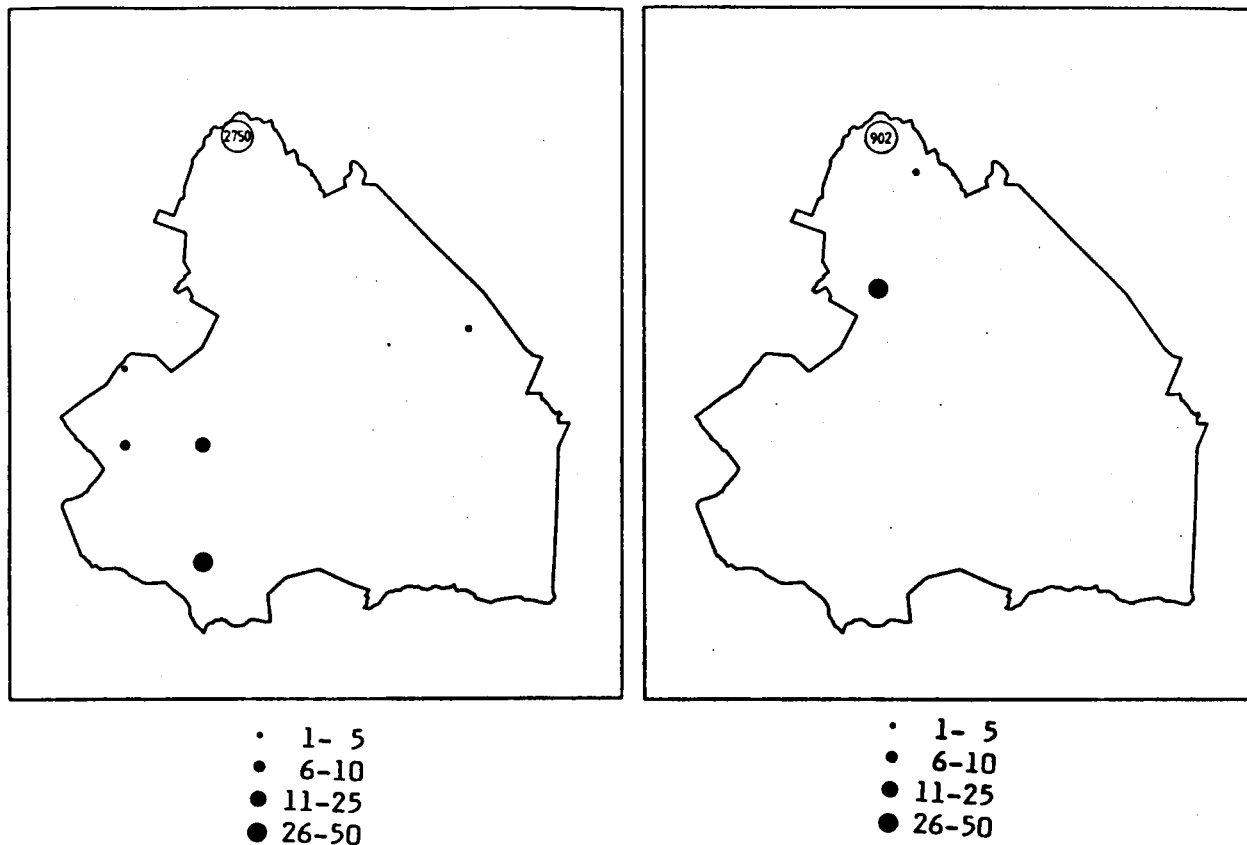

Mandarijneend *Aix galericulata*

Deze soort heeft voor Drenthe de status van dwaalgast. (Van Dijk & Van Os 1982) Nagenoeg zeker gaat het hierbij om ontsnapte of uitgezette dieren. In januari 1984 ontdekte men een vrouwlijke vogel in de Rodervaart.

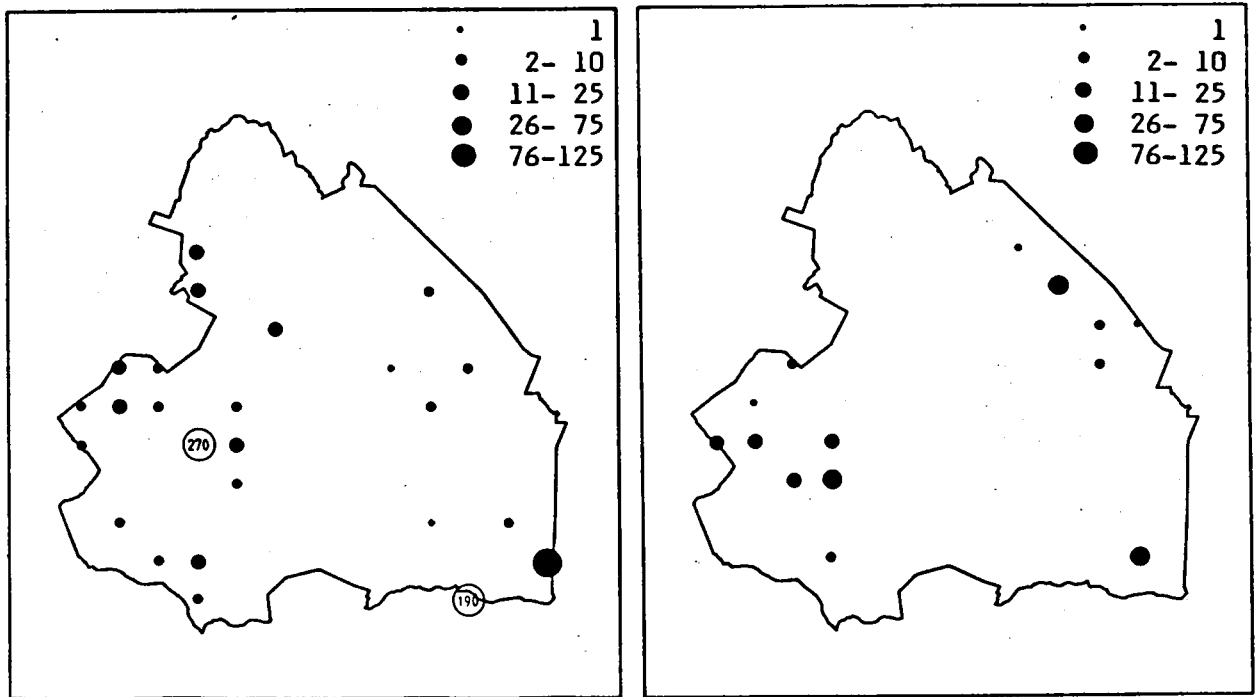
Smient *Anas penelope*

In 1984 leverde de telling "normale" aantallen Smienten op, 2805 exemplaren. Deze bevonden zich in hoofdzaak op de vanouds bekende pleisterplaatsen bij het Leekstermeer. In Zuidwest-Drenthe werden enkele kleinere groepjes waargenomen. In 1986 werden er maar 938 geteld; 900 bij het Leekstermeer en een groep van 38 op het Esmeer.

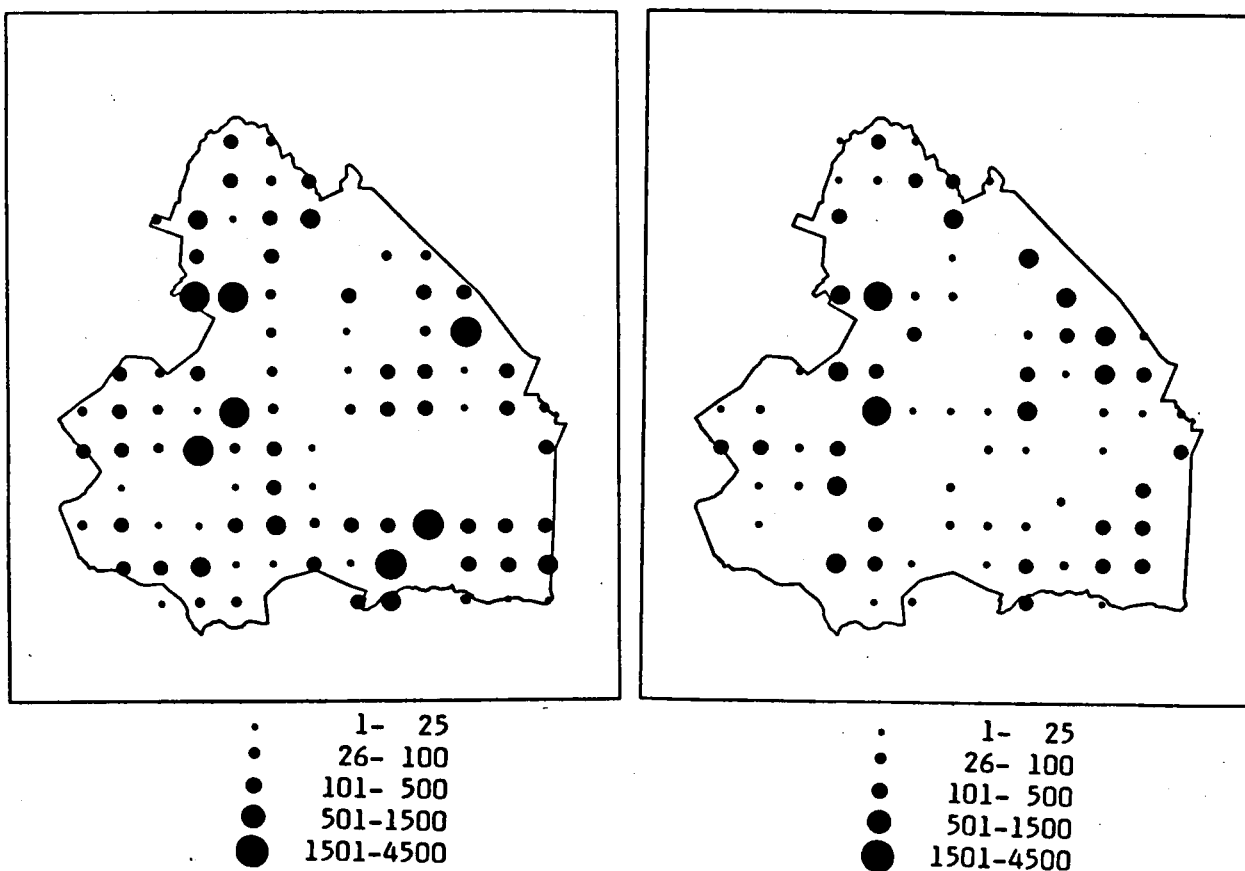
Wintertaling *Anas crecca*

De verspreiding van 1984 en 1986 geeft een min of meer overeenkomstig beeld, dat op haar beurt niet afwijkt van het eerder gevonden verspreidingspatroon van deze soort in de winter. (WAD 1985) In 1984 was het totale aantal 1016. Dit is een normaal aantal voor Drenthe. In 1986 kwamen de tellers niet verder dan 237 exemplaren. Een aantal dat gezien de weersomstandigheden waarschijnlijk ook wel als normaal mag worden aangemerkt.

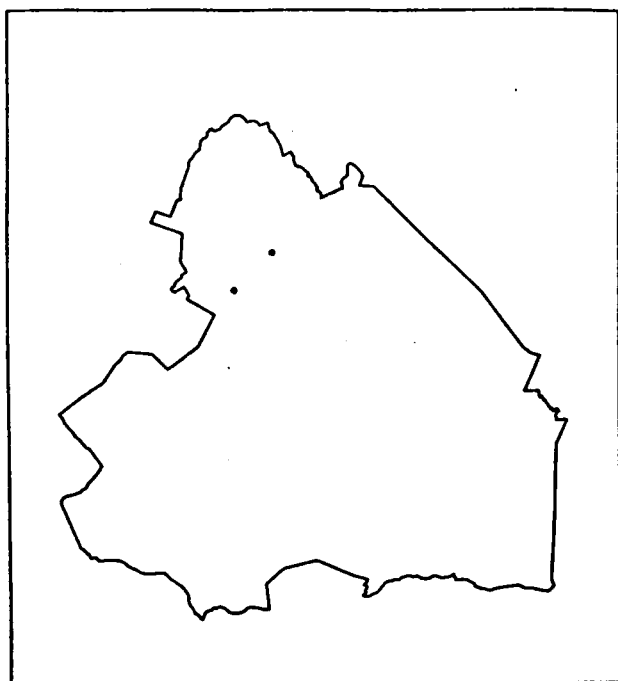
Wilde eend *Anas platyrhynchos*

In 1984 en in 1986 bedroegen de totale aantallen van deze soort respectievelijk 37078 en 21263. Als gevolg van het dichtvriezen van veel wateren tijdens de telperiode in 1986 was het aantal omvangrijke concentraties verhoudingsgewijs kleiner. In 1986 waren er meer kleinere concentraties. De gemiddelde concentratieomvang bedroeg in beide jaren ongeveer 120. Dit is iets hoger dan in 1983 toen het gemiddelde 100 was. (WAD 1985)

Slobeend *Anas clypeata*

Deze weinig talrijke wintergast werd alleen in 1984 waargenomen. In totaal vier exemplaren. In 1986 werd deze soort die het van open, ondiep water moet hebben in het geheel niet gezien.

Pijlstaart *Anas clypeata*

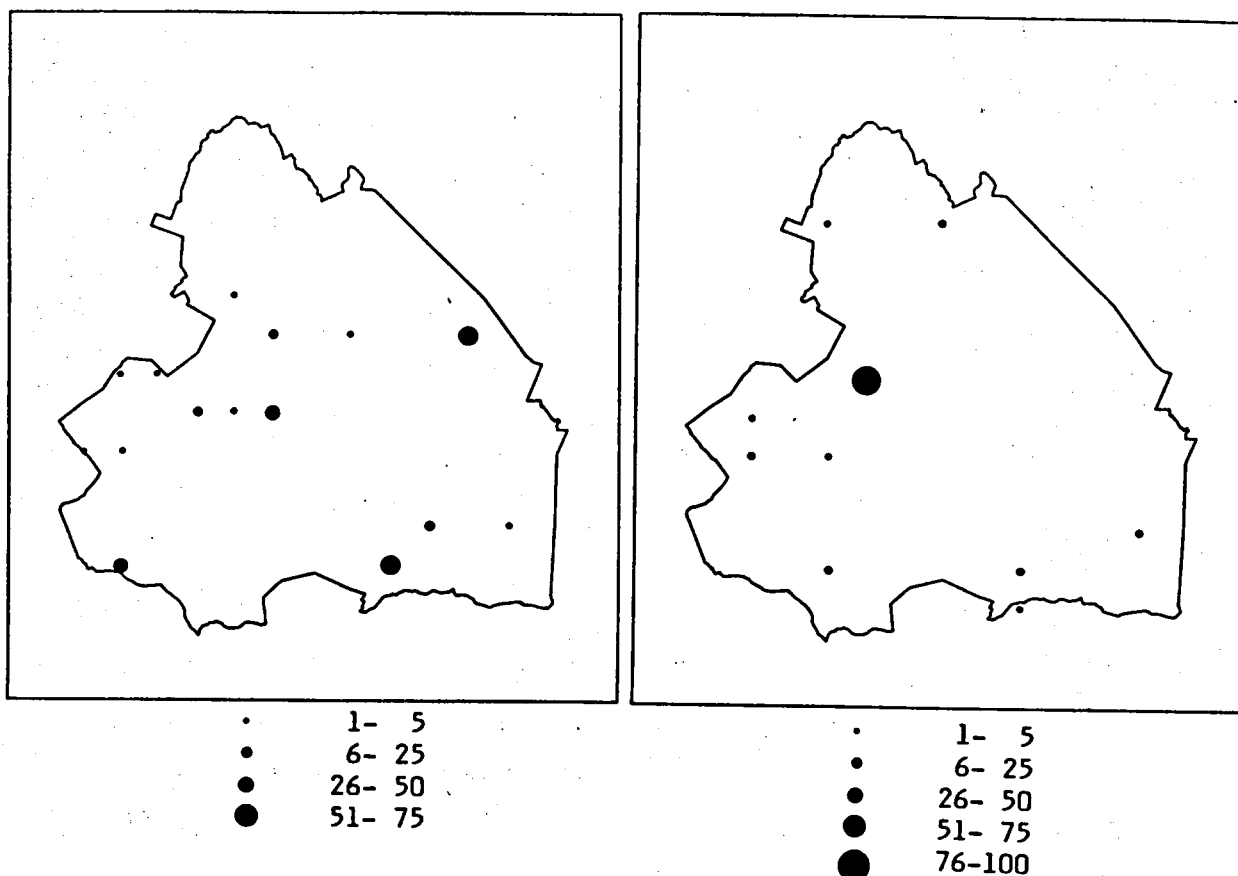
Deze soort wordt doorgaans in januari weinig gezien in onze kontreien. (Van Dijk & Van Os 1982) Het ene waargenomen exemplaar in 1984 en het ontbreken van de soort in 1986 bevestigen het gebruikelijke beeld.

Tafeleend *Aythya ferina*

Hoewel er een tamelijk groot verschil is tussen de aantallen in 1984 en 1986, respectievelijk 264 en 85 komt het verspreidingspatroon behoorlijk overeen en lijkt dit sterk op dat van 1983. (WAD 1985) Het zijn vooral de zandwinplassen en vergelijkbare waar men deze soort in grotere aantallen aantreft (230, 87%, 1984). De kleine koppeltjes worden in kanalen, diepjes en beken waargenomen. In 1984 kwam hier de concentratieomvang niet boven de zes. In 1986 trof men eveneens de grootste groepen aan op zandwinplassen (tot 30 exemplaren) en hielden de kleine groepjes tot zes exemplaren zich op in beken.

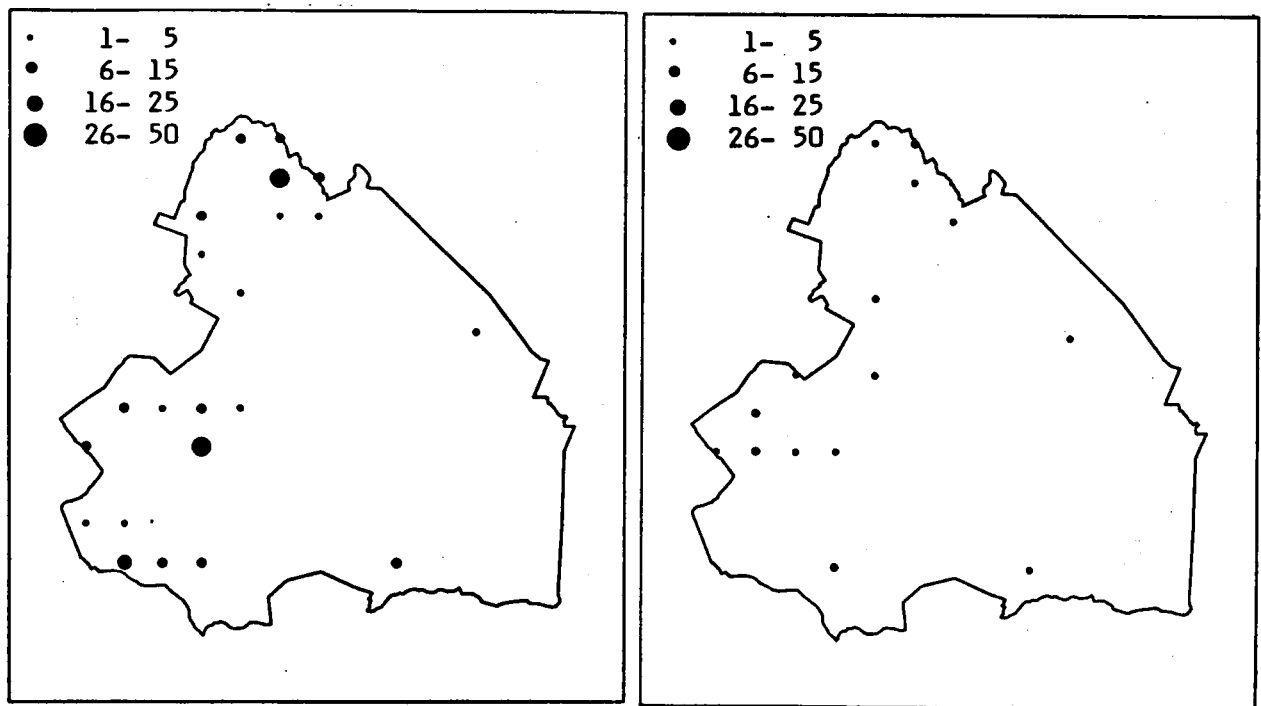
De geslachtsverhouding in 1984 was 4:1 ten gunste van de woerden (n=50).

Van 1986 zijn hierover geen gegevens bekend.

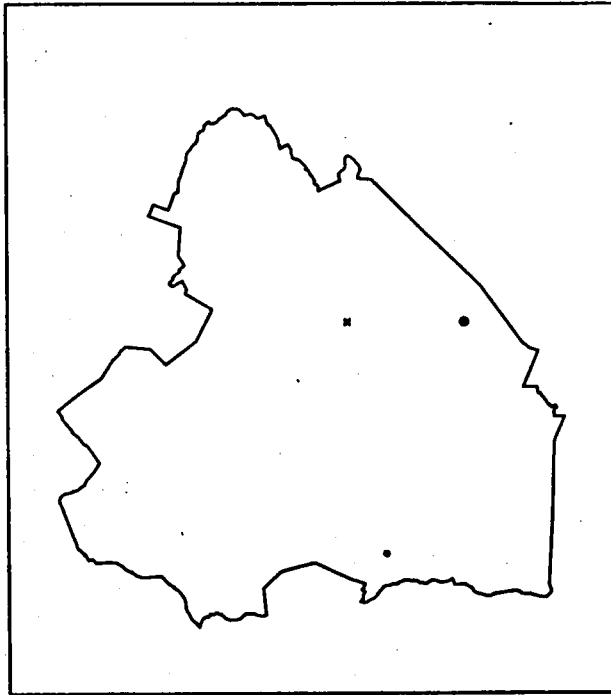
Kuifeend *Aythya fuligula*

De verspreidingskaarten van de Kuifeend laten voor wat de winter betreft steeds een vergelijkbaar patroon zien. Dikke stippen staan doorgaans voor een meer(tje) of zandgat en vooral het westelijk deel van de provincie blijkt in trek. De aantallen verschillen al naar gelang de weersomstandigheden en de hoeveelheid open water. In 1986 zag men er 59; een aantal dat dicht in de buurt komt van de 50 die men tijdens de strenge vorst in de winter 78/79 vaststelde voor deze soort. (Van Dijk & Van Os 1982) In 1984 was de verhouding woerden/eenden 23 tegen 12 (n=35). In 1986 was de geslachtsverhouding precies half om half (n=30).

Witoogeend *Aythya nyroca*

In januari 1984 bevond zich op de vloeivelden bij Nieuw Buinen een tweetal Witoogeenden. Zuidelijker werd op de zandwinplas bij de Huttenheugte een woerd waargenomen. Voor Drenthe is deze soort een dwaalgast die voor 1980 zeven keer werd waargenomen. (Van Dijk & Van Os 1982)

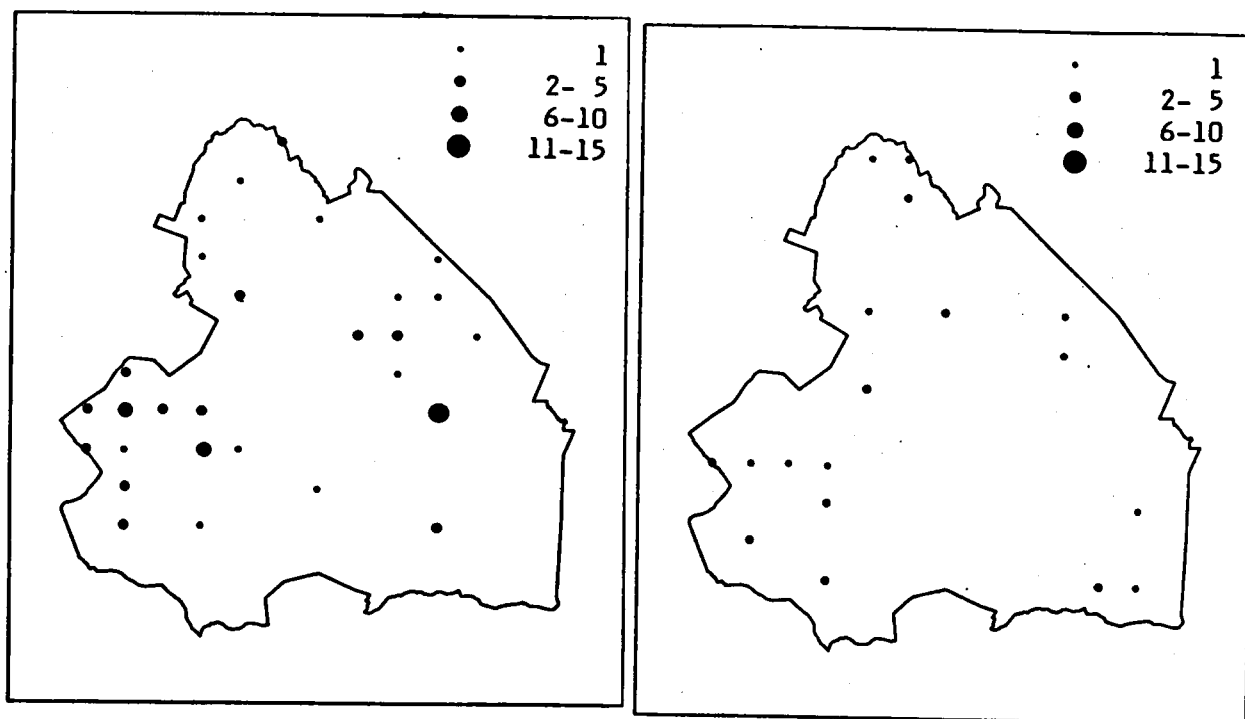
- Toppereend
- Witoogeend
- 1
- 2

Toppereend *Aythya marila*

Een solitaire woerd werd tijdens de 1984-telling waargenomen op de zandwinplas "de Moere". De Toppereend is een onregelmatige wintergast in onze provincie. (Van Dijk & Van Os 1982)

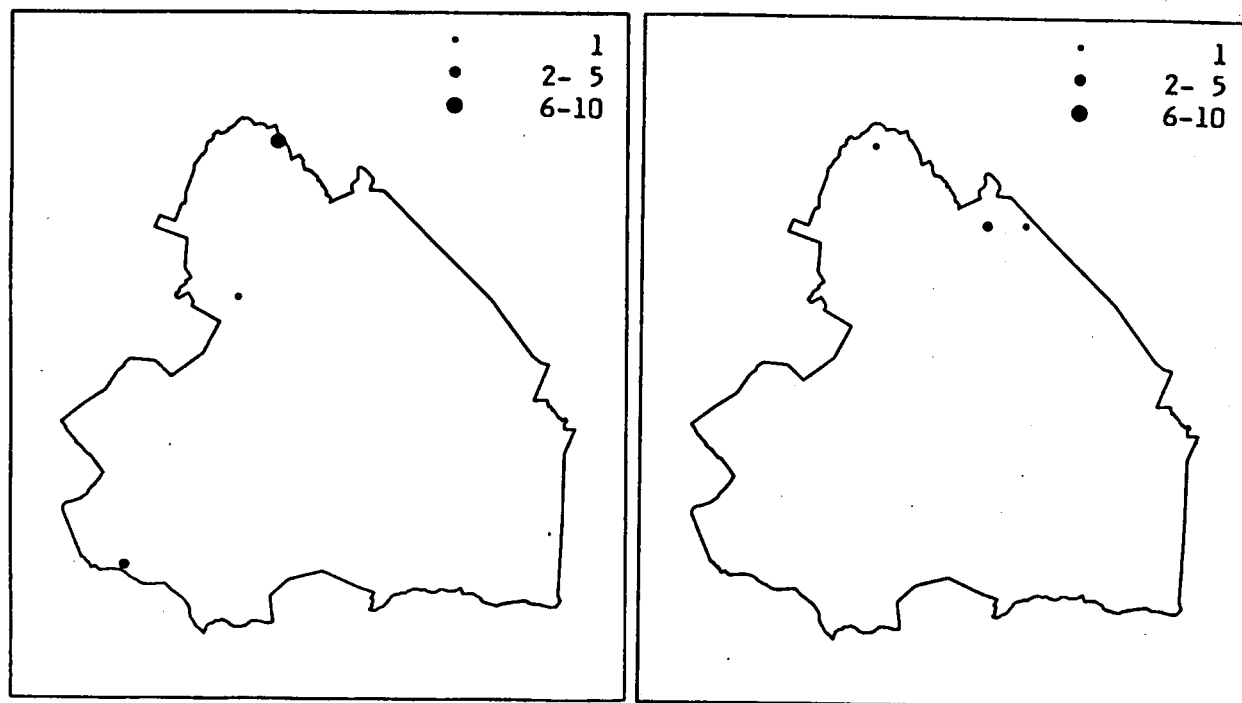
Brilduiker *Bucephala clangula*

Ook voor de Brilduiker laten de telresultaten een duidelijk verschil zien tussen 1984 en 1986. In 1984 telde men in totaal 80 exemplaren. Een aantal dat overeenkomt met eerder vastgestelde aantallen in Drenthe. (WAD 1985), (Van Dijk & Van Os 1982) De verspreidingskaart laat het gebruikelijke beeld zien; vrij veel waarnemingen in het zuidwesten, het noorden en noordoosten van de provincie. In 1986 telde men 30 exemplaren. De verspreidingskaart vertoont desondanks een patroon dat vergelijkbaar is met wat in andere jaren is gezien. De omvang van de concentratie varieert in het algemeen van solitaire vogels tot drie à vier exemplaren. Grotere groepen worden niet veel waargenomen. Voor zover de geslachten werden genoteerd blijken de dieren in vrouwelijk klee veruit in de meerderheid. (1984 89,4% vrouwtjes, n=80, 1986 69,8% vrouwtjes, n=16.

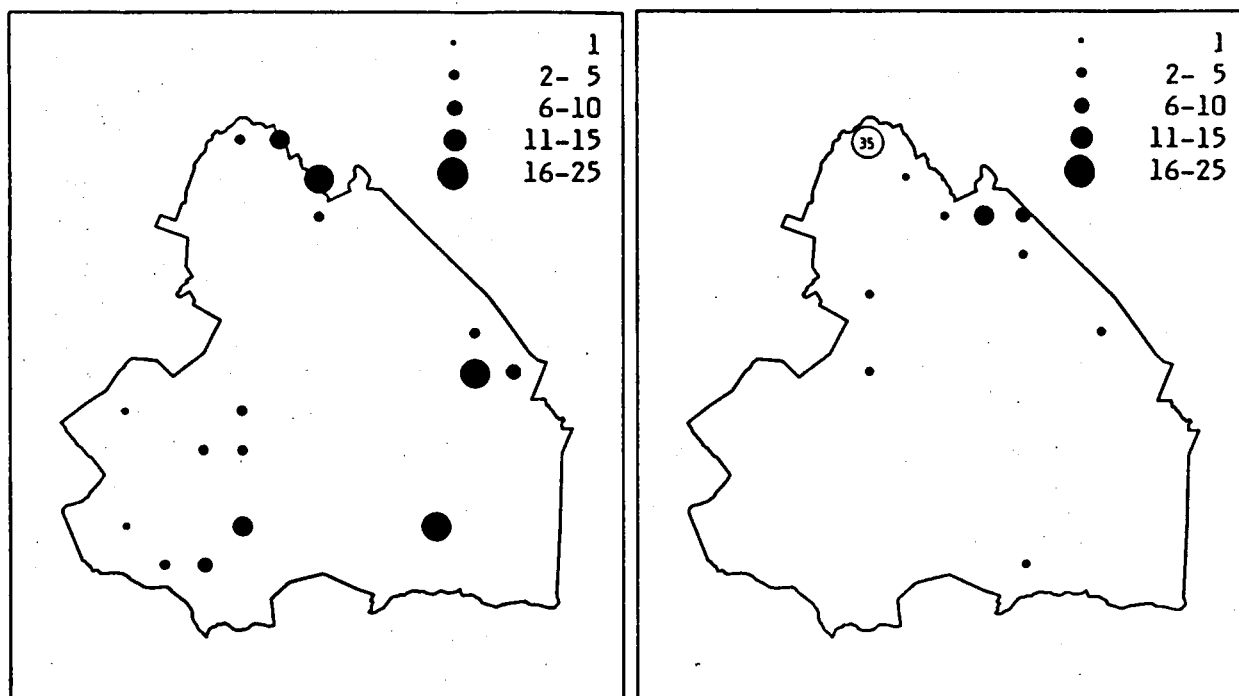
Nonnetje *Mergus albellus*

In 1984 bedroeg het aantal waargenomen Nonnetjes 12. Negen hiervan bevonden zich in de petgaten van het Frieseveen. In 1986 leverde de telling voor de gehele provincie drie exemplaren op.

Grote zaagbek *Mergus merganser*

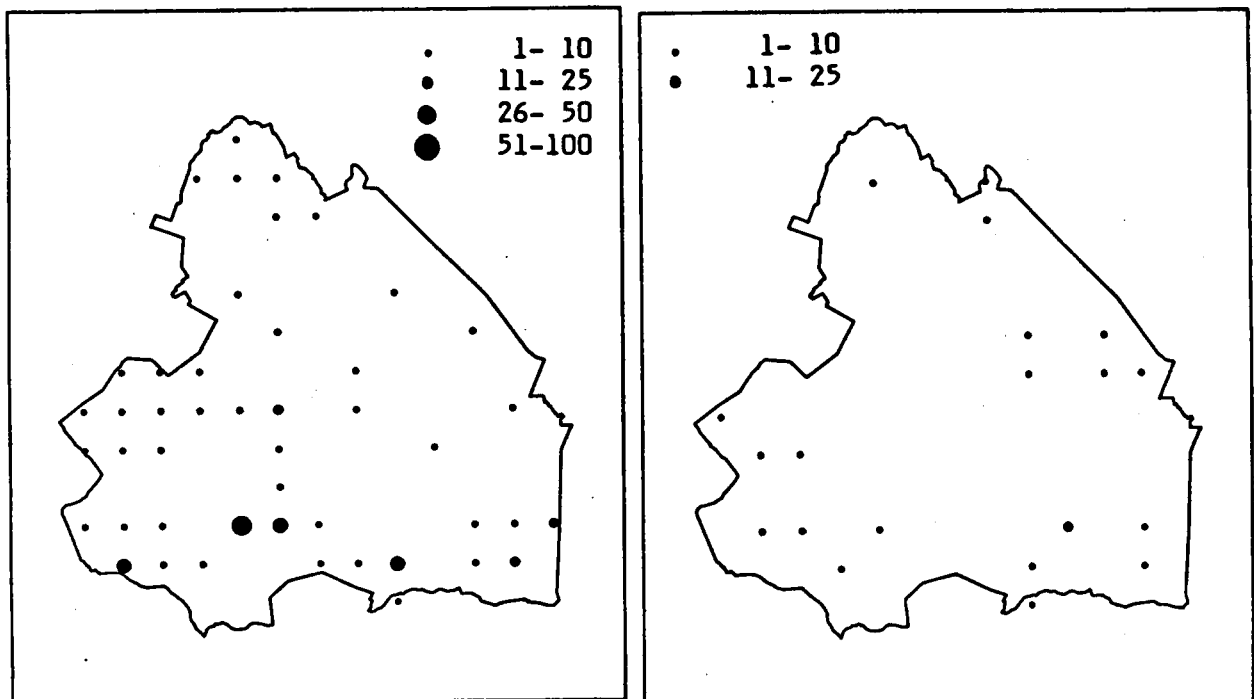
In januari 1984 namen de tellers in totaal 127 Grote zaagbekken waar, waarvan 17 overvliegend. De grotere groepen (12 tot 21 exemplaren) werden waargenomen op meren en zandwinplassen. Kleinere groepjes (maximaal negen) bevonden zich meer op de beken en kanalen. Voor zover de geslachten werden genoteerd waren de vrouwtjes veruit in de meerderheid, 27 vrouwtjes tegen 7 mannetjes. Dit is een vrij normale situatie voor de in doorsnee niet erg grote wateroppervlakken in de provincie. (Van Dijk & Van Os 1982) In januari 1986 lagen de aantallen aanmerkelijk lager. In totaal werden er 67 geteld, waarvan 13 overvliegend. Omdat er niet zoveel open water was in de telperiode zijn de groepjes over het geheel vrij klein, tot vijf exemplaren. Een uitzondering vormde een grote groep van 34 exemplaren op het Leekstermeer, die daar de winterse omstandigheden wist te trotserden. Ook daar waren de vrouwtjes in de meerderheid, zij het niet zo royaal, 30 tegen 25.

Waterhoen *Galinula chloropus*

Waterhoentjes verlaten Drenthe doorgaans snel als de vorst intreedt. In 1984 werden er 331 geteld, een aantal dat ongeveer overeenkomt met dat van 1983. (WAD 1985)

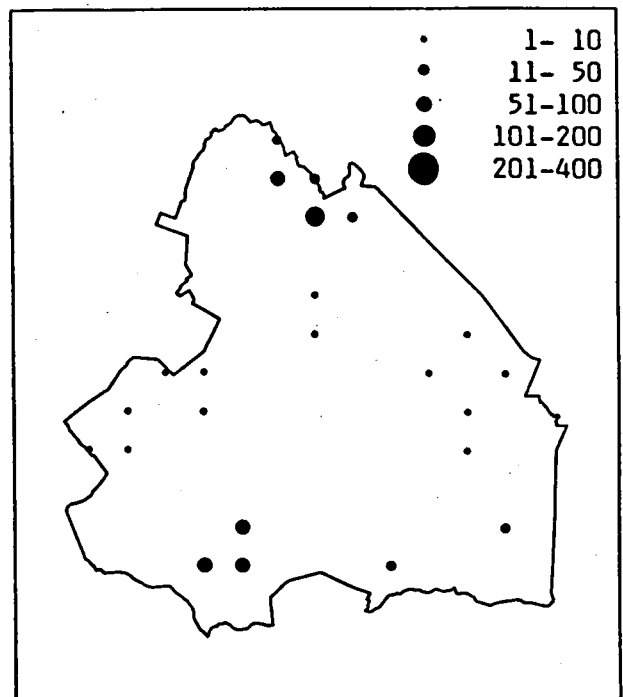
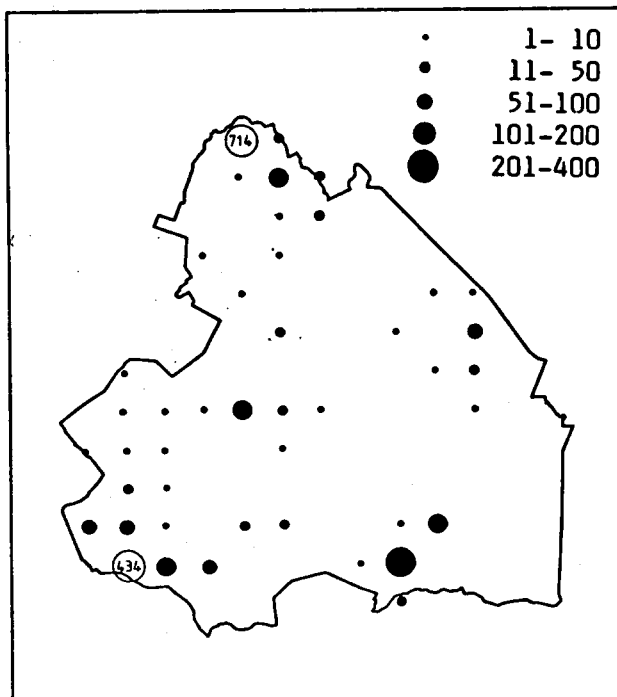
In 1986 werden slechts 39 Waterhoenders waargenomen. Twintig exemplaren daarvan vormden één groep in een vijver bij Nieuw Amsterdam. De overige 19 exemplaren waren solitair of vormden groepjes van maximaal vier vogels. De omvang van de groepen in 1984 bedroeg: 1-10 92%, 11-25 4% en >25 4%, n=79. In grote trekken komt dit overeen met eerder gevonden waarden. (Van Dijk & Van Os 1982)

Meerkoet *Fulica atra*

De verspreidingskaart van de Meerkoet laat al jaren steeds eenzelfde beeld zien. In het noorden en bij enkele zandwinplassen houden zich de grootste concentraties op. In januari 1986 lag het aantal met een totaal van c. 500 beduidend lager dan twee jaar eerder; in 1984 werden er 2792 geteld.

De omvang van de concentraties in 1984 bedroeg: 1-10 ex 25%, 11-50 ex 25%, 51-100 ex 15% en meer dan 100 ex 8% (n concentraties = 75). Een en ander wijkt enigszins af van eerder gevonden waarden (Van Dijk & Van Os 1982) ten gunste van de grotere concentraties. De omvang hiervan wordt sterk beïnvloed door weersomstandigheden. Januari 1986 geeft de volgende cijfers: 1-10 64%, 11-50 18%, 51-100 14% en meer dan 100, met een maximum van 109 ex, 4% (n concentraties = 18).

Literatuur

Bergh, L. M. J. van den 1985. Watervogeltelling in januari 1983. *Limosa* 58, 23-26.

Dijk, A. J. van & B. L. J. van Os 1982. *Vogels van Drenthe*, van Gorcum, Assen

Lebret, T. 1976. *Wilde ganzen in Nederland*, Thieme, Zutphen

WAD 1985. *Drentse vogels I*, 16-24.

